

Depiction of Health

2018; 9(2): 73-80

<http://dohweb.tbzmed.ac.ir>

Analyzing Health Tourism Status in Iran

Leila Doshmangir¹, Parinaz Doshmangir², Haniyeh Sadat Sajadi³,

Gisoo Alizadeh*⁴

Article Info:

Article History:

Received: 04/07/2018

Accepted: 06/18/2018

Published: 09/21/2018

Keywords:

Health Tourism

Iran

Strategy

Status Analysis

Abstract

Background and Objectives: In addition to strengthening the country's economic viability, Health tourism entails providing regional security and has a special place in the financial circulation of countries. The purpose of this study was to analyze the status of the health tourism system in Iran and identify the strategies to improve this industry.

Material and Methods: This qualitative research was done in three stages. In the first stage, by reviewing the literature and successful healthcare tourism reforms in successful countries were identified. In the second stage, the status analysis tool was used to analyze the status of health tourism system in Iran. In the third stage, according to the experiences of successful countries, the proposed strategies for improving the health tourism system of Iran were identified.

Results: By analyzing data, strengths were identified such as the existence of specialized medical and specialist centers with low costs and the ability to treat infertility diseases and the most important weakness was identified as the lack of clarity of duties in the health tourism system of the country. The most important opportunities include: fundraising and job creation, enabling economic, social and cultural. The most important threat includes: the lack of awareness of tourists from other countries due to lack of adequate advertising of media and Internet. Based on these, institutional reforms were proposed at the levels of macro policies and strategic reform.

Conclusion: Iran can play a significant role in developing this industry in the region and in the world and earn income from health tourism because of potential capabilities.

Citation: Doshmangir L, Doshmangir P, Sajadi HS, Alizadeh G. Analyzing Health Tourism Status in Iran. *Depiction of Health* 2018; 9(2): 73-80.

1. Department of Health Services Management, Health Services Management Research Center, Iranian Center of Excellence in Health Management, School of Management and Medical Informatics, Social Determinants of Health Research Center, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran
2. Health Services Management Research Center, School of Management and Medical Informatics, Department of Health Promotion, School of Health, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran
3. Iran National Institute of Health Research, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
4. Department of Health Services Management, Iranian Center of Excellence in Health Management, School of Management and Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran (Email: g.alizadeh.1369@gmail.com)

© 2018 The Author(s). This work is published by *Depiction of Health* as an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

تحلیل وضعیت نظام گردشگری سلامت ایران

لیلا دشمنگیر^۱، پری‌ناز دشمنگیر^۲، حانیه‌سادات سجادی^۳، گیسو علیزاده^{۴*}

چکیده

زمینه و اهداف: گردشگری سلامت افزون بر تقویت بنیه اقتصادی کشور متضمن تامین امنیت منطقه‌ای بوده و در گردش مالی کشورها جایگاه ویژه‌ای دارد. هدف این مطالعه تحلیل وضعیت نظام گردشگری سلامت ایران و شناسایی راهبردهای لازم برای اصلاح و گسترش این صنعت بود. **مواد و روش‌ها:** پژوهش کیفی حاضر در سه مرحله انجام گرفت در مرحله اول با بررسی متون و مرور مستندات موجود، راهکارهای موفق اصلاحی نظام گردشگری سلامت کشورهای موفق در این حوزه شناسایی شد. در مرحله دوم از ابزار تحلیل وضعیت، برای تحلیل وضعیت نظام گردشگری سلامت ایران استفاده شد. در مرحله سوم نیز راهکارهای پیشنهادی برای ارتقای نظام گردشگری سلامت ایران با توجه به تجارب کشورهای موفق و تحلیل وضعیت موجود ایران شناسایی شد.

یافته‌ها: با تحلیل داده‌ها نقاط قوت از جمله: وجود مراکز متعدد درمانی تخصصی و فوق تخصصی با هزینه‌های پایین و توانایی درمان بیماری ناباروری و همچنین مهمترین نقاط ضعف شامل مشخص نبودن وظایف دستگاه‌های مختلف در نظام گردشگری سلامت کشور شناسایی گردید. مهمترین فرصت‌های نظام گردشگری سلامت شامل: جذب سرمایه و ایجاد اشتغال و فعال شدن فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و مهمترین تهدیدها: عدم آشنایی بیماران گردشگر از کشورهای دیگر به علت عدم تبلیغات کافی رسانه‌ای خارجی و اینترنتی می‌باشد و براساس آنها اصلاحات نهادی در سطوح سیاست‌های کلان و اصلاحات راهبردی پیشنهاد گردید.

نتیجه‌گیری: ایران به دلیل توانمندی‌های بالقوه و برخورداری از امکانات و زیرساخت‌های لازم در زمینه گردشگری سلامت می‌تواند نقش بسزایی در گسترش این صنعت در سطح منطقه و جهان و کسب درآمد حاصل از گردشگری سلامت داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: گردشگری سلامت، ایران، راهبرد، تحلیل وضعیت

نحوه استناد به این مقاله: دشمنگیر ل، دشمنگیر پ، سجادی ح س، علیزاده گ. تحلیل وضعیت نظام گردشگری سلامت ایران ۱۳۹۷؛ ۲۹(۱): ۷۳-۸۰

۱. گروه مدیریت خدمات بهداشتی، مرکز تحقیقات مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، قطب علمی و آموزشی مدیریت سلامت ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
۲. مرکز تحقیقات مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، گروه آموزش بهداشت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
۳. مؤسسه ملی تحقیقات سلامت جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
۴. گروه مدیریت خدمات بهداشتی، قطب علمی و آموزشی مدیریت سلامت ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران
(Email: g.alizadeh.1369@gmail.com)

حقوق برای مؤلف(ان) محفوظ است. این مقاله با دسترسی آزاد در تصویر سلامت تحت مجوز کپی‌رایت کامنز (http://creativecommons.org/licenses/bync/4.0/) منتشر شده که طبق مفاد آن هرگونه استفاده غیر تجاری تنها در صورتی مجاز است که به اثر اصلی به نحو مقتضی استناد و ارجاع داده شده باشد.

مقدمه

غیره ارائه کند، به نحوی که مقدار ارز حاصل از صادرات خدمات و تولیدات مزبور معادل ۳۰ درصد مصارف ارزی بخش بهداشت و درمان در سال پایانی برنامه چهارم توسعه، یعنی رقمی حدود ۳۰۰ میلیون دلار، باشد (۱۱-۱۰) آمارها نشان می‌دهد ۴ درصد تا ۷ درصد از گردشگران ورودی به کشور جز گردشگران سلامت بوده‌اند و طبق سند چشم‌انداز ۲۰ ساله باید ۷۰۰ هزار تا یک میلیون و ۴۰۰ نفر از ۲۰ میلیون گردشگر خارجی که وارد کشور می‌شوند، در حوزه گردشگری سلامت باشند (۱۲).

شواهد موجود نشان می‌دهد که مطالعات محدودی با هدف استخراج راهکارهای ارتقای این صنعت براساس تحلیل وضع موجود ایران انجام شده است و به دلیل اهمیت اتخاذ راهکارهایی جهت ارتقا صنعت گردشگری سلامت در ایران (۱۳ و ۱۴)، این مطالعه تلاش داشت با آگاهی از وضعیت موجود نظام گردشگری سلامت در ایران و تعیین نقاط قوت و فرصت‌های پیش‌رو در کشور و استفاده از آنها و همچنین شناسایی نقاط ضعف و تهدیدها و تلاش در جهت بهبود و رفع آنها، راهبردهای مناسبی برای اصلاح و ارتقای نظام گردشگری سلامت کشور ارائه دهد.

مواد و روش‌ها

پژوهش کیفی حاضر در سه مرحله انجام گرفت. مرحله اول مرور متون و بررسی مستندات بود. پژوهش موردنظر بر روی مستندات بوده که به صورت هدفمند انتخاب گردیده‌اند. حوزه مطالعه راهکارهای اصلاحی نظام گردشگری سلامت کشورهای آسیایی موفق در این صنعت بودند. معیار انتخاب این کشورها موفقیت در حوزه گردشگری خدمات سلامت در سال‌های اخیر می‌باشد. کلیه مطالعات و مستندات که در مورد اصلاحات این کشورها در حوزه گردشگری سلامت بود بررسی گردید، این مستندات شامل گزارش وزارت بهداشت هر کشور و مطالعات منتشر شده در این حوزه بود. با جست‌وجو در پایگاه‌های مختلف از جمله google scholar و PubMed کلیه مطالعات منتشر شده بررسی گردید. سپس با استفاده از چک‌لیستی، اطلاعاتی از جمله: نوع مستند، سال و محل انتشار، هدف انتشار، و مفاد مرتبط آن استخراج شد و در ادامه اطلاعات تحلیل گردید و نتایج در قالب جدول خلاصه و گزارش شد. در مرحله دوم وضعیت نظام گردشگری سلامت در ایران با استفاده از ابزار تحلیل وضعیت (تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) و اکاوی شد. این ابزار، ابزاری پرکاربرد برای تحلیل موقعیت به حساب می‌آید که با تفکیک قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها امکان ارائه تصویری روشن از جایگاه پدیده مورد مطالعه را با توجه به محیطی که در آن فعالیت می‌کند، فراهم می‌آورد (۱۵). در این مرحله با استفاده از بررسی متون و بررسی مستندات انجام گرفته وضعیت نظام گردشگری سلامت ایران در قالب ابزار تحلیل وضعیت،

گردشگری سریع‌ترین صنعت در حال رشد است (۱). در سال‌های اخیر این صنعت از رونق شگرفی برخوردار شده و در کشورهای که دارای زیرساخت‌های مناسب و کافی هستند، به عنوان یک بازار پرسود مورد توجه قرار گرفته است. صنعت گردشگری پس از نفت و خودرو، سومین صنعت بزرگ جهان به‌شمار می‌آید (۲). یکی از حوزه‌های اصلی این صنعت گردشگری سلامت (Health Tourism) است که در جهان امروز تعداد متقاضیان آن همواره رو به افزایش است و کشورهای مختلفی در دنیا از جمله برونی، هونگ کونگ، مالزی، فیلیپین، سنگاپور، تایلند، هند، اردن، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، ترکیه، لیتوانی، مجارستان، بلژیک، لهستان، اسلواکی، اسپانیا، پرتغال، اوکراین، قبرس، آرژانتین، برزیل، بولیوی، مکزیک، کوبا، کولومبیا، کاستاریکا، افریقای جنوبی، تونس و نیوزلند در این صنعت فعالیت دارند (۳ و ۴). امروزه بازار گردشگری سلامت به عنوان یکی از صنایع درآمدزا و رقابتی در دنیا مطرح است (۵). گردشگری سلامت یکی از راه‌های بسیار سریع‌الوصول و ارزشمند ارزآوری و زمینه ساز ارتباط اجتماعی، اقتصادی و به خصوص فرهنگی با کشورهای همسایه بوده و تأثیرات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی فراوانی به دنبال دارد (۶). جذب بیماران خارجی به دلیل عدم نیاز به خروج نیروهای تخصصی از کشور و ایجاد اشتغال غیرمستقیم در سایر بخش‌ها، مانند صنعت گردشگری، توسط بسیاری از صاحب‌نظران برای کشورهای در حال توسعه که دارای مزیت‌های منطقه‌ای و فرهنگی، زیرساخت‌های کافی و منابع طبیعی و انسانی مناسب هستند، توصیه می‌شود. صنعت گردشگری سلامت افزون بر تقویت بنیه اقتصادی کشور متضمن تأمین امنیت منطقه‌ای است (۷).

در حالی که ایران پتانسیل‌های مناسبی برای ارائه خدمات درمانی به کشورهای همسایه داشته و با ایجاد راهکارهای لازم جهت اصلاح صنعت گردشگری سلامت ایران از جمله هماهنگی میان دستگاه‌های ذی‌ربط می‌تواند سهم مهمی در جذب درصدی از این هزینه‌ها داشته باشد (۸). افزایش درآمدهای صنعت مراقبت‌های بهداشتی، ایجاد فرصت‌های شغلی، استانداردهای بهتر و بهبود مستمر تسهیلات و خدمات درمانی از دیگر مزایای توسعه صنعت گردشگری سلامت معرفی شده‌اند (۹).

در ایران نیز در سال‌های اخیر گردشگری سلامت مورد توجه قرار گرفته است. اهمیت توجه به نظام گردشگری سلامت به حدی است که در مستندات مختلف همچون ماده ۸۷ قانون برنامه چهارم توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور، وزارت بهداشت موظف شده بود در چارچوب سیاست‌های راهبردی تجاری، تسهیلات لازم را در خصوص معرفی توانایی‌ها، عرضه و بازاریابی خدمات سلامت و همچنین آموزش پزشکی و

است و واحد تحلیل، مضامین موجود در متن است و معرف‌های موردنظر در قالب این مضامین جست‌وجو شده و در راستای تحلیل وضعیت به کار گرفته شده‌اند. واکاوی همه این مستندات و شواهد علمی موجود مرتبط با نظام گردشگری سلامت با تکمیل فرم‌های استخراج داده‌ها و استفاده از روش تحلیل محتوا و استخراج موضوع‌ها و محورهای مهم موردتوجه در جهت ارتقای وضعیت گردشگری سلامت ایران انجام گردید.

یافته‌ها

اصلاحات موفق چهار کشور برتر گردشگری خدمات سلامت در دنیا شامل مالزی، تایلند، هند و تایوان به شرح زیر شناسایی و در جدول ۱ اشاره شدند (مرحله اول مطالعه).

موردبررسی و تحلیل قرار گرفت. در مرحله سوم مطالعه، تلاش شد باتوجه به برون‌دادهای دو مرحله قبلی (راهکارهای تجربه-شده توسط کشورهای موفق در عرصه گردشگری سلامت و تحلیل وضعیت موجود ایران) راهکارهای پیشنهادی برای ارتقای نظام گردشگری سلامت ایران شناسایی و استخراج شود. منابع داده‌ای موردنیاز در مرحله اول که شامل مقالات مرتبط با موضوع مطالعه بود، با بهره‌گیری از روش‌های جست‌وجوی جامع در بانک‌های اطلاعاتی بازیابی شدند. در مرحله دوم مستندات موردنظر که شامل انواع مطالعات، اخبار، روزنامه‌ها و نشریه‌ها بود علاوه بر جست‌وجو در پایگاه‌های داده‌ای با مراجعه به برخی سازمان‌های ذی‌ربط مانند وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری شناسایی و احصا شدند. برای تحلیل از روش تطبیقی و تکنیک تحلیل محتوا استفاده شده است. تحلیل محتوا از نوع مضمونی

جدول ۱. اصلاحات در زمینه گردشگری سلامت در چهار کشور آسیایی

کشورها	اصلاحات در زمینه گردشگری سلامت
مالزی	هزینه پایین خدمات با کیفیت مناسب ایجاد آژانس سلامتی (۱۶)، برای ارائه خدمات بهتر حمایت و تعهد دولت درباره گردشگری سلامت (۱۷)، در قالب تدوین سیاست‌ها و بسته‌های حمایتی
هند	هزینه پایین خدمات با کیفیت مناسب ایجاد آژانس اداری گردشگری ساده‌سازی درخواست‌های ویزا برای گردشگران پزشکی (۱۶ و ۱۸) با بازنگری در قوانین صدور ویزا
تایلند	توسعه مراکز بهداشتی در نقاط توریستی هزینه پایین خدمات با کیفیت مناسب ایجاد آژانس اداری گردشگری (۱۸) حمایت و تعهد دولت درباره گردشگری سلامت
تایوان	فاز اول: ارتقای کیفیت و کمیت توریست پزشکی - تقویت خدمات دارای ارزش افزوده محلی و بازاریابی جهانی - امکانات درمانی با کیفیت بالا فاز دوم: ایجاد صنعت بین‌المللی بهداشت و درمان (۱۹)، با استفاده از ساز و کارهای مناسب (حمایتی، قانون‌گذاری و غیره) فرصتی برای رشد این صنعت فراهم شده است.

اقتصادی و اجتماعی در زمینه گسترش صنعت گردشگری سلامت، مشخص نبودن تعداد افرادی که به‌قصد درمان وارد کشور می‌شوند و نیز وضعیت بیمه و تعرفه خدمات قابل‌ارائه به آنها، عدم همکاری لازم میان بخش دولتی و خصوصی به‌منظور اجرای موفقیت‌آمیز برنامه گردشگری سلامت ایران.

فرصت‌ها: جذب سرمایه و ایجاد اشتغال، فعال شدن فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی و شناسایی توانمندی‌های کشور در ارائه خدمات گردشگری سلامت. تهدیدها: عدم شناخت گسترده نظام گردشگری سلامت، عدم آشنایی بیماران گردشگر از کشورهای دیگر به‌علت عدم تبلیغات کافی رسانه‌ای خارجی و اینترنتی، عدم رعایت موازین مدیریتی در امور درمان و عدم هماهنگی آن با موازین و معیارهای

مرحله دوم: براساس یافته‌های مرحله قبلی مطالعه عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) تأثیرگذار بر صنعت گردشگری سلامت ایران به شرح زیر شناسایی شدند:

قوت‌ها: وجود مراکز متعدد درمانی تخصصی و فوق - تخصصی با هزینه‌های به‌نسبت پایین نسبت به سایر رقبای ایران، توانایی در درمان بیماری‌هایی چون ناباروری، جراحی پلاستیک و زیبایی و همچنین کاشت دندان و جراحی لثه، برخورداری از منابع طبیعی، نزدیکی به بازار عرب، تشابه فرهنگ و گویش با برخی کشورهای هم‌جوار.

ضعف‌ها: مشخص نبودن وظایف دستگاه‌های مختلف در نظام گردشگری سلامت کشور، وجود برخی مشکلات فرهنگی،

سطح تدوین و هماهنگی

- هماهنگی میان دستگاه‌های ذی‌ربط همچون وزارت بهداشت و درمان، سازمان گردشگری و میراث فرهنگی، وزارت امور خارجه و وسایل ارتباط جمعی.
- گردآوری تجربه کشورهای موفق برای تدوین هرچه بهتر سند گردشگری سلامت.
- شناساندن هرچه بیشتر جاذبه‌های طبیعی و زیرساخت‌های گردشگری سلامت ایران.
- پایش کمی و کیفی فرابخشی صادرات خدمات پزشکی با هدف ارزیابی دستاوردها رفع موانع و پیشگیری از تبعات احتمالی منفی.
- پویا نمودن هرچه بیشتر کمیته گردشگری سلامت به‌منظور اجرایی نمودن هرچه بیشتر اهداف تاسیس این کمیته.
- بهبود همکاری‌های بین‌بخشی از طریق تبیین وظایف ذی‌نفعان مختلف گردشگران سلامت متناسب با نوع آنها و هماهنگ نمودن فعالیت‌های عناصر درگیر در این بخش به‌منظور پرهیز از تکرار اقدامات صورت گرفته و پرهیز از نادیده گرفتن برخی کارها.

سطح تسهیل گردشگری سلامت

- بهبود نظام ارتباطات و حمل و نقل، اطلاع‌رسانی و ارائه مشاوره قبل از سفر، ارتقای کیفیت خدمات مسافرتی
- عقد تفاهم‌نامه‌های تجاری دو یا چندجانبه جهت کاهش و رفع موانع فراوانی از جمله مقررات بروکراتیک روادید، گمرک و اقامت.

سطح ارائه خدمات سلامتی

- ارتقای کیفیت، سرعت، دقت و قیمت شاخص‌های اصلی در ارزیابی خدمات ارائه شده.
- ایجاد مکانیزم‌های اطلاع‌رسانی و ارائه خدمات به‌گونه‌ای که تضمین‌کننده کیفیت خدمات درمانی و جنبی و حفظ حقوق بیمار باشد.
- مطالعه و بررسی نظام بازاریابی در بیمارستان‌هایی که در حوزه گردشگری سلامت فعالیت می‌کنند.

اصلاحات نهادی راهبردی

- ساماندهی سیستم آماری گردشگران سلامت برحسب نوع آنها، هزینه‌ها، خدمات دریافتی و بازارهای مولد
- استفاده از ظرفیت تبلیغی گردشگران فعلی کشور اعم از گردشگران سلامت و غیر آن برای معرفی توانمندی‌ها و پتانسیل‌های کشور در زمینه گردشگری سلامت.
- تعریف دقیق بیمه و تعرفه گردشگرانی که به قصد درمان وارد کشور می‌شوند.

جهانی، نبود تجهیزات کافی و نوین در بسیاری از مراکز و عدم آشنایی فرهنگی با این مقوله، حضور رقبا در منطقه، ورود برخی گردشگران که ممکن است موجب بروز موجی از بیماری‌های مسری در کشور گردند.

مرحله سوم: باتوجه به تجربه‌های موفق جهانی و تحلیل وضعیت کشور ایران دو گروه اصلاحات نهادی و راهبردی برای ارتقای نظام گردشگری سلامت ایران پیشنهاد می‌شود. منظور از اصلاحات نهادی، اصلاحات در سطوح سیاست‌های کلان، تدوین و هماهنگی، تسهیل گردشگری سلامت و اشاعه گردشگری سلامت می‌باشد (۲۰). اصلاحات راهبردی نیز اصلاحاتی هستند که در ادامه اصلاحات پیشنهادی به تفکیک طبقه‌بندی پیش‌گفت ارائه می‌شود (۲۱).

اصلاحات نهادی

سطح سیاست‌گذاری کلان

- گسترش سیاست‌های فرابخشی و بخشی دولت در خصوص شکل‌گیری بازار باز خدمات تندرستی در کشور: آزادسازی اقتصادی و بهبود روابط سیاسی با سایر کشورها و مقررات روادید از سیاست‌های تاثیرگذار در این امر می‌باشد.
- سیاست‌های خاص بخش تندرستی، مانند خصوصی‌سازی، پوشش‌های بیمه‌ای گسترده منطقه‌ای و یا تکمیلی دولتی نیز بر شکل‌گیری بازار این‌گونه خدمات تاثیر دارند.
- طراحی مطالعه نظام جامع توریسم سلامت در کشور: یکی از مسائلی که در زمینه توریسم سلامت در سطح سیاست‌گذاران و مدیران وجود دارد، تعدد مراکز دولتی متولی توریسم سلامت در کشور است. طراحی مطالعه نظام جامع توریسم سلامت به بررسی نهادهای دولتی متولی این صنعت در کشور می‌پردازد و جایگاه هر کدام از آنها و نیز وظایف آنها را در قبال این صنعت و براساس حوزه مسئولیت آنها، مورد مطالعه قرار می‌دهد.
- نظام‌مند نمودن فرایند جذب گردشگران سلامت از طریق ایجاد و اعمال ضوابط و شرایط لازم جهت فعالیت نهادهای توزیعی خدمات سلامت.
- بررسی راه‌کارهای خصوصی‌سازی صنعت گردشگری سلامت با حفظ نقش نظارتی دولت که از فریه شدن بخش دولتی جلوگیری شود و درعین حال بخش خصوصی فعال در این عرصه استانداردهای لازم برای فعالیت را داشته باشد.
- فراهم آوردن امکان دسترسی به خدمات تخصصی وابسته به تکنولوژی‌های پیشرفته در کشور.
- حمایت‌های فنی و قانونی و اختصاص منابع برای گسترش نظام گردشگری.
- توسعه زیرساخت‌های خدمات درمانی و تکمیلی و ارتقای ظرفیت‌های تکنولوژیک و منابع انسانی.

- نظارت مداوم سازمان نظام پزشکی کشور و دانشگاه های علوم پزشکی بر رعایت کلیه موازین علمی در جذب و انتخاب بیمار و پیشگیری از نقل و انتقال بیمارانی که ممکن است موجب بروز موجی از بیماری های مسری در کشور شوند.

- نظارت دقیق سازمانی (سازمان نظام پزشکی کشور) بر امر درمان و چگونگی ارائه خدمات به بیماران گردشگر خارجی در بخش خصوصی و دولتی

- فراهم کردن امکانات لازم و مناسب سفر از کشور مقصد تا مبدأ (ایران) و حتی سفرهای درون ایران پیش و پس از درمان.

بحث

توسعه صنعت گردشگری سلامت، نیازمند زیرساخت هایی است که بدون آنها توسعه پایدار و متوازن این صنعت امکان پذیر نیست. مهیا کردن این زیرساخت ها و ارتقای وضعیت موجود و وظیفه دولت و سایر نهادهای مؤثر در آن می باشد، که در این راستا لازم است مسیر حرکت از وضع موجود به وضعیت مطلوب (یعنی تحقق اهداف خود) با شناخت عوامل مؤثر درونی و بیرونی ترسیم گردد. در این مطالعه تلاش شد با بهره گیری از تجارب جهانی و وضعیت کنونی نظام گردشگری سلامت ایران، راهکارهایی برای حرکت در مسیر پیشگفت پیشنهاد گردد. زیرا جذب فعال بیماران بین المللی تأثیرات بخشی و فرابخشی متنوعی می تواند داشته باشد که باتوجه به ساختار نظام تندرستی و نوع و نحوه ارائه خدمات از لحاظ چگونگی و گستردگی متفاوت می باشد. اما در هر حال به عنوان نوعی صادرات در بهبود تراز تجاری و ایجاد اشتغال در بخش بهداشت و درمان و خدمات جنبی مانند حمل و نقل و گردشگری مؤثر است (۲۲). همچنین توسعه ظرفیت های ارائه خدمات بین المللی به شرط خوداتکایی به ارتقای کیفیت خدمات درمانی کمک خواهد کرد (۹).

کشورهای در حال توسعه به علت دسترسی به نیروهای کار ماهر و حرفه ای با هزینه مناسب می توانند با قیمت پایین، خدمات با کیفیت را ارائه کنند و اغلب این کشورها از این فرصت بوجود آمده برای توسعه نظام گردشگری خود بهره می گیرند (۲۳) در واقع تفاوت معنی دار در هزینه مراقبت ها و همچنین افزایش تقاضا برای خدمات درمانی غیر ضروری فرصتی را برای کشورهای در حال توسعه در حیطه گردشگری سلامت ایجاد نموده است (۲۴). کشور هند در این زمینه توانسته موفق عمل کند و ضمن کسب درآمد های ارزی، توانسته است روابط خود را با کشورهای دیگر بهبود بخشد و نظام گردشگری این کشور را رونق بخشد (۲۵).

یافته های مطالعه نشان داد ایران با عنایت به مزیت های خود در گردشگری سلامت از جمله هزینه های پایین و کیفیت بالای خدمات سلامت امکان استفاده از فرصت های موجود پیدا شده

در صنعت گردشگری سلامت را دارد. اما برای بهره برداری از توانمندی های خود در این زمینه با چالش هایی روبرو است. یافته های مطالعه طبیعی و همکاران درباره توسعه صنعت گردشگری پزشکی در استان آذربایجان غربی نشان می دهد توجه به عناصری مانند شرایط مناسب برای جذب گردشگری پزشکی بر اساس توسعه سیاسی اقتصادی مؤثر می باشد (۲۶). هماهنگی نامناسب بین سازمان های متولی گردشگری سلامت، فقدان کمیته های کاری تخصصی در وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی و سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری، فقدان سیستم جامع جمع آوری اطلاعات مربوط به ورود گردشگران پزشکی به ایران، ناکارآمدی سیستم اطلاع رسانی در خصوص قابلیت های گردشگری سلامت ایران، کمی توفیق در بازاریابی و جذب گردشگران پزشکی، کمبود زیرساخت های لازم و خلاء های قانونی برای توسعه این صنعت از مهمترین دلایلی است که موجب شده است تا صنعت گردشگری سلامت ایران از جایگاه مطلوبی برخوردار نباشد. روزانه و در یک فرآیند از هم گسیخته تعداد نسبتاً خوبی از بیماران گردشگر خارجی در ایران درمان می شوند که عدم ساماندهی آنها موجب شده است که آمار دقیق آنها مشخص نباشد. جهت فعال نمودن این صنعت مانند تمامی فعالیت های سودزا نیاز به مدیریت بسیار دقیق، قابل انعطاف، فعال و از پیش تنظیم شده دارد (۲۷).

نتیجه گیری

عملکرد مناسب سازمان های اصلی در گردشگری سلامت از اهمیت بالایی برای توسعه این صنعت برخوردار است. سیاست ها، برنامه ریزی مناسب و مشارکت سازمان های دولتی در این میان نقش تعیین کننده ای دارند. یکی دیگر از عوامل مهم، توجه به بازاریابی مؤثر برای جذب گردشگران سلامت است. همچنین کشور ما باتوجه به وجود امکانات زیرساخت های سخت افزاری و نرم افزاری کافی، حضور متخصصین بسیار کارآمد و مشهور در سطح جهان می تواند نقش بسزایی در کسب درآمد حاصل از گردشگری سلامت بازی نموده و موجبات اشتغال زایی در محدوده های اقتصادی دیگر را هم برای خود فراهم آورد و باعث ایجاد منابع مالی و تقویت جنبه های اقتصادی گردد (۲۸). از این رو به دلیل جایگاه مهم صنعت گردشگری سلامت در اقتصاد جهانی و همچنین قابلیت های بالای ایران برای ورود به این صنعت از طرفی و از طرف دیگر باتوجه به چالش های پیش روی این صنعت در ایران باید اهداف، قوت ها و ضعف ها، فرصت های ناشی از آن و تهدیدهای احتمالی را به خوبی ارزیابی کرد و با برنامه ریزی جامع و مانع در راه رسیدن به اهداف قدم گذاشت (۲۹).

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از کلیه اساتید و همکارانی که در انجام دادن این پژوهش ما را یاری نموده‌اند صمیمانه تقدیر و تشکر می‌گردد.

تضاد منافع

بدین وسیله نویسندگان این مقاله اعلام می‌دارند که هیچ‌یک از نویسندگان تضاد منافی ندارند.

References

1. Daverkhani F, Rezvani M, Imeni Gheshlagh S, Bozarjamehri Kh. An Analysis of the Role of Tourism in Developing Entrepreneurial Characteristics and the Inclining of Entrepreneurship among Rural Youth (Case Study: Kandovan Village and Skandan, Osco County). *Human Geography Research*. 2011; 43(78): 169-195. [In Persian]
2. Sheikholeslami A, Ali Tavakoli R, Aqaali Khani M, Moghimi A. Strategic Planning of Sustainable Tourism Development in Jiroft City Using SWOT Model. *Geographic Zagros Outlook*. 2013; 5(15): 65-81. [In Persian]
3. Ebrahimzadeh I, Sakhavar N, Taghizadeh Z. A Comparative Study of Health Tourism Potentials in Iran and India. *Journal of Subcontinent Researches* 2013;5(15):51-78. [In Persian]
4. Ferdosi M, Jabbari A, Keyvanara M, Agharahimi Z. Systematic Review of Publications on Medical Tourism. *Health Information Management*. 2012; 8(8): 1178. [In Persian]
5. Husseininezhad R, Jamalodin Daryabari S. The Role of Regional Tourism Sustainable Development (Case Study: Health Tourism Ardabil province). *Quarterly of Geography (regional planning)*. 2017; 27(1): 55-63. [In Persian]
6. Izadi M, Ayoobian A, Nasiri T, Joneidi N, Fazel M, Hosseinpoufard M. J. Situation of health tourism in Iran opportunity or threat. *Journal of Military Medicine*. 2012;14(2):69-75.
7. Zarrilli S, Kinnon CM, Ricupero R. International trade in health services: a development perspective. 1998.
8. Cornia GA. Globalization and health: results and options. *Bulletin of the World Health Organization*. 2001;79(9):834-41. PMID:11584731.
9. Bauer IL. Improving global health - is tourism's role in poverty elimination perpetuating poverty, powerlessness and 'ill-being'? *Global public health*. 2017;12(1):45-64. PMID:26564993 doi:10.1080/17441692.2015.1094109
10. Corbin CL, Kelley SW, Schwartz RW. Concepts in service marketing for healthcare professionals. *American journal of surgery*. 2001;181(1):1-7. PMID:11248166
11. Diaz D, Hurtado M. International trade in health services: Main issues and opportunities for the countries of Latin America and the Caribbean. PAHO Technical Report Series (HDD): Pan American Health Organization; 1994.)
12. Herrick DM. Medical tourism: Global competition in health care. National Center for Policy Analysis (NCPA), Policy Report. 2007;304:19-20.
13. Taghvaei M, Goodarzi M. Developing and Prioritizing the Formation of Strategies in Medical Tourism (Case Study: Shiraz Metropolis). *Journal of research and urban planning*. 2016;7(24):1-22. [In Persian]
14. Sadr Montaz N, Agharahimi Z. Medical Tourism Industry in Iran: Strategies for Development. *Health Information Management*. 2011;7(Suppl): 516-524. [In Persian]
15. Khoshghadam F, Razzaghi Asl S. Strategies to Improve Environmental Quality in the Renovation of Farahzad Deteriorated Area by Strategic - Hierarchical Analysis (SWOT-AHP). *Journal of research and urban planning*. 2017;7(27): 37-58. [In Persian]
16. Bookman MZ, Bookman KR. Would You Like a Safari With Your Lasik Surgery? The Supply of Medical Tourism. *Medical Tourism in Developing Countries*. New York: Palgrave Macmillan US; 2007. p. 65-93. doi: 10.1057/9780230605657_4
17. Finch S. Medical tourism driving health care disparity in Thailand. *CMAJ: Canadian Medical Association Journal*. 2014;186(1):E11-E. PMID:PMC3883836 doi:10.1503/cmaj.109-4658
18. Loh CP. Health tourism on the rise? Evidence from the Balance of Payments Statistics. *The European journal of health economics: HEPAC: health economics in prevention and care*. 2014;15(7):759-66. PMID:23872786 doi:10.1007/s10198-013-0521-0
19. Ho KT. Medical tourism: new strategies for the health care industry in Taiwan. *Journal of the Formosan Medical Association = Taiwan yi zhi*. 2015;114(2):99-101. PMID:25457294 doi:10.1016/j.jfma.2014.09.005
20. Fan S. Effects of Technological Change and Institutional Reform on Production Growth in Chinese Agriculture. *American Journal of Agricultural Economics*. 1991;73(2):266-75. doi:10.2307/1242711
21. Sharma VP. Battling malaria iceberg incorporating strategic reforms in achieving Millennium Development Goals & malaria elimination in India. *The Indian journal of medical research*. 2012;136(6):907-25. PMID:23391787

22. Leggat P. Medical tourism. *Australian Family Physician*. 2015;44:16-21.
23. Majumdar KK, Kishore J. Medical Tourism in India and Its Future Prospects. *International Journal of Preventive, Curative & Community Medicine*. 2018;4(2):10-14. doi: 10.24321/2454.325X.201809
24. Gökhan A, Bilge K. Factors affecting health tourism and international health-care facility choice. *International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing*. 2017;11(1):16-36. doi:10.1108/IJPHM-05-2015-0018
25. Khan MF. Health Tourism in India. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*. 2018;8(3):140-149. doi:10.5958/2249-7315.2018.00053.9
26. Mahmoudifar Y, Tabibi SJ, Nasiripour AA, Riahi L. Factors Affecting Development of Medical Tourism Industry in West Azerbaijan Province of Iran. *International Journal of Health Studies*. 2016;2(4):25-31
27. Jabbari A. Medical Tourism and Template Presentation for Iran. Tehran University of Medical Sciences; 2008. [In Persian]
28. Saki K, Varzi AM, Momeni K, et al. Tourists' Satisfaction of Hospital Services in Iran: A Case Study of Lorestan Province. *Shiraz E-Med J*. 2017;18(6):e13797. doi:10.5812/semj.13797
29. Cultural Heritage and Tourism Organization. Collecting the experience of successful countries for the formulation of a health tourism document. Tehran, 1386. [In Persian]